

УДК 343.23

Олексій Володимирович АВРАМЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент,

декан факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів

Національної поліції

Львівського державного університету внутрішніх справ

ВІДМІННІСТЬ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ВІД НЕЗАКОННОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ АБО ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ ТА НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗНИКНЕННЯ

Статтею 149 Кримінального кодексу України в редакції Закону від № 2539-VIII від 06.09.2018 (далі – КК України) передбачена відповідальність за торгівлю людьми. Неоднозначне вирішення проблем кримінально-правової кваліфікації вказаного злочину викликає певні труднощі у правозастосовній діяльності.

Оскільки досить часто торгівля людьми пов'язана з позбавленням волі людини або ж з її викраденням, цей злочин необхідно відмежовувати від злочину, передбаченого ст. 146 КК України «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини».

Визначивши подібність цих злочинів, простіше провести їхнє розмежування. Подібність полягає, по-перше, в тому, що свобода людини є основним безпосереднім об'єктом у цих складах злочинів. Проте, торгівля людьми завжди посягає на суспільні відносини, пов'язані з честю та гідністю людини, які також є основним безпосереднім об'єктом цього злочину. По-друге, в ознаках суб'єктивної сторони злочину, а, саме, і торгівля людьми і незаконне позбавлення волі або викрадення людини здійснюються з прямим умислом. До тяжких наслідків особа має ставитися з необережною формою вини.

Відмінність цих складів злочинів полягає в тому, що при торгівлі людьми обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони є мета злочину, чого немає у злочині, передбаченому ст. 146 КК України. Співвідношення мети як обов'язкової ознаки певних складів злочинів і її реалізації ґрунтується на тому, що мета злочину і реалізація цієї мети – нетотожні поняття. Торгівля людьми здійснюється з метою експлуатації. Відповідно до п. 1 примітки ст. 149 КК України під експлуатацією людини в цій статті слід розуміти всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичай, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність або примусове переривання вагітності, примусове одруження, примусове втягнення у зайняття жебрацтвом, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо.

Відмінність полягає також у виконанні об'єктивної сторони складу злочину. Оскільки сутність торгівлі людьми полягає в тому, що з людиною поводяться як з товаром, передаючи її з одних рук в інші за певну плату чи без такої, об'єктивна сторона також характеризується діями по відчуженню особи, які, як зазначалося, також можуть супроводжуватися позбавленням волі та викраденням людини, що має полегшувати вчинення цього злочину.

Відповідальність за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання малолітнього чи неповнолітнього за ст. 149 КК України має наставати незалежно від того, чи вчинені такі дії з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу чи уразливого стану зазначених осіб або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, використання службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності, або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання її згоди на експлуатацію людини.

Новелою законотворчості є кримінальна відповідальність за насильницьке зникнення, передбачене ст. 146-1 КК України (в редакції Закону № 2505-VIII від 12.07.2018), у частині першій якої встановлено відповідальність за арешт, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі, вчинене представником держави, в тому числі іноземної, з подальшою відмовою визнати факт такого арешту, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі або приховуванням даних про долю такої людини чи місце перебування.

Частиною другою передбачено кримінальну відповідальність за видання наказу або розпорядження про вчинення дій, зазначених у частині першій цієї статті, або невжиття керівником, якому стало відомо про вчинення дій, зазначених у частині першій цієї статті, його підлеглими заходів для їх припинення та повідомлення компетентних органів про злочин.

Унікальність даної статті полягає ще у тому, що в примітці визначено поняття представника держави та представника іноземної держави. Під представником держави слід розуміти службову особу, а також особу або групу осіб, які діють з дозволу, за підтримки чи за згодою держави.

Під представниками іноземної держави в цій статті слід розуміти осіб, які діють як державні службовці іноземної держави або проходять військову службу у збройних силах, органах поліції, органах державної безпеки, розвідувальних органах, або осіб, які займають посади в зазначених або будь-яких інших державних органах чи органах місцевого самоврядування іноземної держави, утворених відповідно до її законодавства, або які діють за наказом таких осіб, а також представників іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією, а також

представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України.

Основним безпосереднім об'єктом вказаного злочину є воля особи.

З об'єктивної сторони злочин може виражатися у таких формах:

- арешт, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі, поєднане з подальшою відмовою визнати факт таких дій;

- позбавлення волі людини, поєднане з подальшим приховуванням даних про долю такої людини чи її місце перебування;

- видання наказу або розпорядження про позбавлення волі людини або про відмову визнати факт такого позбавлення волі, або про приховування даних про долю такої людини чи її місце перебування;

- невжиття керівником, якому стало відомо про вчинення дій, спрямованих на позбавлення волі людини його підлеглими, заходів для їх припинення та повідомлення компетентних органів про злочин.

Основною ознакою, за якою слід розмежовувати злочини, передбачені ст. 146-1 та ст.ст. 146, 149 КК України є ознака спеціального суб'єкта злочину (представник держави та представник іноземної держави).

Однак слід вказати, що незрозумілим залишається вказівка в примітці ст. 146-1 КК України у визначенні представника іноземної держави на осіб, які керовані та фінансовані Російською Федерацією, а також представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України.

Єдиним аргументом на користь такого законодавчого закріплення лише на представників однієї держави є посилання на Закон України від 18.01.2018 «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях».

Підсумовуючи викладене слід вказати, що для розмежування торгівлі людьми із суміжними складами злочинів необхідно враховувати всі без винятку об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу злочину та враховувати це під час кримінально-правової кваліфікації.

Одержано 26.10.2018